

ÉLELMISZERGAZDASÁG A VILÁGBAN ÉS MAGYARORSZÁGON

A Magyar ATV „Friderikusz Most” című műsorában, 2008. március 3-án Friderikusz Sándor három agrárszakemberrel: Gráf József földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszterrel, Udovecz Gáborral, az Agrárgazdasági Kutatóintézet főigazgatójával és Velez Zoltán agrárközgazdásszal, a Szent István Egyetem gazdasági tanácsának elnökével beszélgetett a mezőgazdaság hazai állapotáról, a nemzetközi trendekről. Az egy órás televíziós interjú szerkesztett változatát Friderikusz Sándor és a Magyar ATV engedélyével közöljük.

Friderikusz Sándor: Ma esti témánk a mezőgazdaság. Erről váltunk szót Udovecz Gáborral, Gráf Józseffel és Velez Zoltánnal. Hogyan változik a világban a mezőgazdasági piac? Mostanában sokszor hallani, hogy felborult a világban az élelmiszertermelés és az élelmiszer iránti kereslet eddigi egyensúlya. Eddig sem egyensúlyról beszéltünk, inkább élelmiszer-túltermelésről. Az első kérdés: mi változott?

Gráf József: 2003-ban, amikor a közös agrárpolitika fő alapelveit meghatározta az Európai Unió 15 tagországa, akkor valóban élelmiszer-túltermelés volt. 2003 előtt a termelés növelését ösztönözték. Vajhegyekről, tejfölöslegről, húsfölöslegről beszélhettünk. Azóta azonban nagyot változott a világ. A közös agrárpolitika lényege az volt, hogy a termelést szabályozza. Azóta viszont olyan nagy fogyasztó országok léptek be, mint Kína és India. Az országok többségében pedig a magasan feldolgozott termékek iránti kereslet nőtt. Az új helyzet következtében, míg 2003-ban az Európai Unió agrár-exportőr volt, az elmúlt évben először értük meg azt a szegyent, hogy bizonyos területeken importőrre vált. Ezek olyan típusú változások, amire választ kell adni a következő időszakban. Ezt a magyar agrárpolitika nagyjából megtette, mert két és fél évvel ezelőtt megfogalmazott programunkban, elsőként Európában, jelentős, 30 százalékos növekedést tűztünk ki célul és ehhez teremtettük meg 2007-ben az alapokat.

Udovecz Gábor: Ismerjük ennek az átalakulásnak a másik oldalát is. Például: amíg egy amerikai ember 120 kiló húst fogyasztott évente, addig egy indiai alig 10 kilót, és vannak éhezők is. Másfelől bizonyos régiókban a GDP, a jövedelemtermelés nagyon gyorsan nő és ezzel az élelmiszertermelés nem tud lépést tartani. További problémát okoz, hogy az Egyesült Államokban 70 millió tonna kukoricát feldolgoztak etanollá és ez hiányzik a takarmánypiacról, az élelmiszerpiacról. És van, amiről kevésbé beszélünk: az urbanizáció még gyorsabb, még nagyobb városok alakulnak ki. Ezeket a városokat iparszerűen kell táplálni. Tehát koncentrálódott az élelmiszer-kereskedelem és ennek következtében a feldolgozás is. Ezzel a koncentrált feldolgozással áll szemben a széttagolt mezőgazdaság, az elkülönült gazdák, gazdálkodó szervezetek. Itt van egy alkalmazkodási hátrány.

F. S.: Beléptek az élelmiszerpiacra olyan hatalmas lakossággal rendelkező országok mint India és Kína. Várhatóan Afrikában is megnő az élelmiszer-kereslet. Tehát megnő a felvevőpiac. Mi következik ebből a fejlett tőkés világ és Magyarország mezőgazdaságára nézve?

Velez Zoltán: Én azt gondolom, hogy ez a probléma alapvetően attól függ, hogy milyen gazdasági döntéseket hoznak Afrikával kapcsolatban, milyen újabb területe-

ket vonnak be a mezőgazdasági termelésbe, mennyire fogják az intenzitást növelni. Mi lesz Oroszország, Ukrajna szerepe a térségben, vagy adott esetben a szűkebb térségünkben Romániáé?. Nem látom annak akadályát, hogy a következő időszakban a világ a megnövekedett igényeket a ma ismert agrotechnológiákkal, növény és állatfajokkal kielégítse. De a mennyiség növelése csak a XXI. század minőségi követelményeinek teljesítésével együtt történhet. Egy példa: Mongóliában 35 millió állat van, de Európába onnan egy kiló hús sem jöhet az ottani állatbetegségek miatt. Egyensúlyok és egyensúlytalanságok vannak a világban ma, viszont ha a következő tíz évben megtörténik a szakmai kiegyensúlyozás, akkor ezek az anomáliák megszüntethetők.

F. S.: Ha ezt a példát tovább követem, ez nyilván nem azt jelenti a magyar termelés számára, hogy mi fogunk húst szállítani Nigériába, hanem Anglia, vagy Franciaország. Viszont akkor nekünk is adódik lehetőség új piacok szerzésére.

G. J.: Amikor a 30 százalékos termelés-növekedést eldöntöttük, akkor tisztában voltunk azzal, hogy az Európai Unió, ahova most az élelmiszerexportunk 80 százalékát szállítjuk, nem tudja átvenni ezt a terméktöbbletet. Tehát ennek a felét *az Unión kívül* kell értékesítenünk. Itt kimaradt a felsorolásból például Oroszország, ahol óriási a fogyasztás-növekedés. De jelentős piacot képviselnek a gázzal és energiával rendelkező fejlődő FÁK-országok. A közelmúltban Kazahsztánban jártam, ahol szintén óriási a fogyasztás-növekedés és keresik a megoldást. A legtipikusabb példa azonban India. Amikor indiai miniszter kollégámmal tárgyaltunk, kitűnt, hogy az 1,1 milliárdos lakosságból 750 millióan dolgoznak a mezőgazdaságban. Ajánlottam, hogy Magyarország technológiai transzferrel, tudással, gépesítéssel segít. Az indiai miniszter gyorsan válaszolt: „isten ments József, nehogy idehozzatok annyi gépet, mit csinálók a 750 millió emberrel?”. Miközben tehát gyakorlatilag képtelenek a jelenlegi rendszerben megoldani a társadalom élelmiszer-ellátását, a változtatás súlyos gondokat okozna. Magyarország számára Kína, Oroszország, India jelentős piac. Kína esetében például a pekingi olimpia és a világkiállítás új piacot jelent, mi a fogyasztás növekedésével számolunk. Oroszország esetében évente kétszeresére nőhet az exportunk. Indiával a kapcsolatunk kezdeti, de 500 ezer tonna búzát itt is eladtunk tavaly. Tehát mindegyik ígéretes piac.

V. Z.: Így szembesülünk egy új világjelenséggel, aminek mi is részesei vagyunk, a *globalizációval*. Lehet itt nyitogatni a kapukat különböző országok irányába, de a globalizáció eredményeként a világban kialakul egy árszint, egy logisztikai költség és azokban az országokban fognak vásárolni, ahonnan a legjobb minőségben, a legnagyobb hatékonysággal, a legrövidebb idő alatt, a legpontosabban szállítanak. Ez egy hihetetlen kihívás a magyar mezőgazdasággal szemben. A mi fejünkben van egy álomkép a magyar mezőgazdaság fontosságáról, holott, ha ma megszüntetnénk a mezőgazdasági termelést, akkor másodpercek alatt a globális vállalatok lépnének a helyünkre, vállalva ennek logisztikai következményeit. Brutális verseny van. Tehát az eseménysorozatot nem a hiány oldaláról és a jövő hiánya oldaláról kell megközelíteni, hanem a verseny oldaláról, mert attól, hogy megnövekedett a piac, attól még a minőségi árut keresők nem fognak nem minőségít vásárolni és azért sem fognak drágábban vásárolni, mert mi ajánljuk. A mi termelőinknek és Magyarországnak is ebben a helyzetben kőkeményen a versenykihívásokra kell felkészülnie, mert a miniszter úr látogatásainak akkor van értelme, ha a globalizált versenyben megfelelő termékmennyiséget és megfelelő minőségben tudunk szállítani.

F. S.: Lesz ilyen? Lesz ilyen minőségi váltás?

G. J.: Lesz. A következő hét évben 1300 milliárd forintot költünk a magyar mezőgazdaság megújítására, elsősorban uniós forrásokból. A versenyképesség fokozására, a technológiai megújításra fordítjuk ennek csaknem felét. Ilyen nagyságrendű összeget egyetlen egy európai uniós ország sem fordított technológiai megújításra. A mi 50 százalékunkkal szemben az Unióban 20–25 százalékot fordítanak erre a célra.

F. S.: Talán a nézők is emlékeznek rá, de Önök biztosan: tavaly decemberben tejhiány és áremelkedés fenyegetett. A tejtermelők a különböző tévéhíradókban elmondták, hogy akkor sem adják többé az általuk megtermelt tejet magyar feldolgozóknak, ha nem lesz itthon tej, mert az olasz és a német feldolgozók többet fizetnek érte. Ez – mondjuk piaci szempontból – világos és érthető. Igen ám, de az MTI január 27-i híre a következőket mondja: a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal megyei kirendeltségei megkezdték a tejtermelési támogatásról szóló határozatok kiküldését és közzéteszik, hogy 7,8 milliárd forinttal támogatjuk a tejtermelőket. Szóval hogy van az: mi vagy az Unió szolidárisak vagyunk a tejtermelőkkel, ők viszont nem szolidárisak velünk, míhelyst több pénzt kapnak a tejükért másutt. Hogy van ez?

U. G.: Velez Zoltán az előbb a kőkemény versenyről beszélt. Itt szolidaritást ne várjunk el olyanoktól, akik évekig nem tudták eladni a tejüket. Tehát a dolog nem úgy kezdődött.

F. S.: Jó, nem várjuk el, de akkor ne is támogassuk őket, gondolom én.

U. G.: Ez nem magyar támogatás, ez európai támogatás, ez a tejprémium. Kinek így, kinek úgy adják oda, nagyjából 8 forintot literenként. Néhány évvel ezelőtt nem tudtuk eladni a tejet, mert a magyar feldolgozóipar nem volt képes ebből jó terméket előállítani. Megtalálták az exportpiacokat, most meg hiányzik a tej itthon. A gyors változások korát éljük.

F. S.: Ezt Európa nem látta előre?

U. G.: Sajnos nem látta. Ebből inkább az a tanulság, hogy a termékpálya szereplőinek együtt kellene működni és egy kicsit előre nézni.

F. S.: Kinek kivel?

U. G.: Hát mondjuk a tejtermelőknek, a tejiparnak, meg a nagy elosztó hálózatoknak.

F. S.: Miért? Konkurrálnak és ez okozza az ilyen anomáliákat?

U. G.: A helyzet az, hogy természetesen konkurálnak a pénzért, hosszabb távon pedig egymásra vannak utalva.

G. J.: Egy kiegészítést szeretnék ehhez tenni. A tejhiány annak az uniós agrárpolitikának a következménye, ami a termelés szinten tartását és visszafejlesztését célozta meg. Olyan országokban alakult ki tejalapanyag hiány, amelyek a világ legnagyobb exportőrei voltak: Németországban és Olaszországban. Tehát ez is megmutatta, hogy rossz ez az agrárpolitika, nem reagál. Magyarországon viszont olyan speciális helyzet keletkezett, hogy az elmúlt két évben a termelők az önköltség alatt voltak kénytelenek a nyers tejet értékesíteni. Most olyan helyzet jött létre, amikor ők járnak jobban. Ez a számok nyelvén azt jelenti; a nyers tejet 60–62 forintért tudták értékesíteni, az önköltségük pedig 67, 68, 70 forint körül volt. Amikor a nagy importlehetőség adódott, akkor ez 90 forint körüli értékesítési árat jelentett. Három év után egyszer tettek szert tisztos nyereségre ebben az időszakban. Tehát nagyon nehéz lenne

erkölcsi alapon elvárni tőlük a szolidaritást. A tejpiac egyébként rendeződik. Az Európai Unió tejkvótaemelést engedélyezett ezekben az országokban, tehát kiegyenlítődik a piac, csökken már az importált és az exportált tej ára, de nem a régi árára. Remélem, hogy tisztességes nyereséghez jutnak a jövőben a tejtermelők. Az, amit Ön mond, hogy támogatást mégis kapnak, arról szintén az Európai Unió döntött, azzal a céllal, hogy a közvetlen termeléstől elválassza a támogatásokat, azaz jövedelmet biztosít a gazdáknak; kinek mennyi tejkvótája van, annyi támogatást kap, ez literenként nagyjából 8 forint. Annak viszont mi nem örülünk, hogy aki abbahagyja a termelést, a megszerzett jogok alapján ezt a támogatást 2013-ig megkapja.

V. Z.: Most láthatjuk az *agrobizniszt*. Ez nagyjából úgy néz ki, hogy egyharmadot kap a termelő, egyharmadot a feldolgozó, egyharmadot pedig az, aki forgalomba hozza. A probléma az, hogy aki forgalomba hozza, annak az egyharmada mindig megvan, és azon belül megvan a profitja. A termelőt és a feldolgozót kőkeményen szorítják.

F. S.: *Kik?*

V. Z.: A kereskedők, a forgalmazók. Magyarországon 38 féle címen kapnak különböző juttatásokat, jutalékokat: polcrajutás, reklám, takarítás és a többi címeiken; gyakorlatilag egy lefölezés történik. A termelés konszolidálásának nemcsak az fontos része, hogy az agrárpolitika és az agrárium miként reagál erre, hanem az is, hogy ezt a fajta harcot, amelyre nem lehet állami eszközökkel reagálni, a termelő hogyan tudja megnyerni akkor, amikor a tejtermelők elaprózottan gazdálkodnak, és a magyarországi tejipari vállalatok egy része még nem globalizált, a másik oldalon pedig ott vannak a kereskedők, akik teljes mértékben globalizáltak. Nem akarom sorolni, hogy kikről van szó. Egy ilyen rendszerben, ha nem állnak össze a termelők, akkor számtalanszor elő fog fordulni, hogy az önköltség szintjére, vagy az önköltség alá szorítják az értékesítési áraikat.

F. S.: *De azt nem értem, hogy mi tart ilyen sokáig? Hiányzik a tapasztalat, vagy egyáltalán kell ehhez tapasztalat, kell ehhez idő?*

G. J.: Megindultunk. Az Alföldi Tejszövetkezet vásárolta meg a Parmalat feldolgozóüzemét Székesfehérváron. Ezáltal több, majdnem ezer termelő tulajdonába került az üzem és itt az első két fázis már egyesül. A kereskedelemben azonban még nem tudtak lépni. Ilyen például a borszövetkezet, amely visszavásárolta az Izsáki Borfeldolgozót az angol tulajdonostól. Ezt mind állami segítséggel, garantált hitelekkel tudtuk megoldani. Azaz minden termékpályán szeretnénk legalább egy termelői tulajdonban levő feldolgozót létrehozni. Ha a feldolgozásnál képződik nagyobb nyereség és ők a tulajdonosok, akkor az előny. Ha a kereskedelmi részben sikerül előrelépni, akkor egy kicsit kiegyensúlyozottabbá tesszük az egész agrárium dolgait.

F. S.: *Én most egy másik mezsgyét nyitnék: a bioetanol, meg biodízel témaköre irányában. Hogyan fogja kiváltani a világ a méregdrága kőolajat az energiatermelésben? Hol tart most tulajdonképpen a biológiai alapú üzemanyaggyártás?*

U. G.: Az élen ebben az esetben is az Amerikai Egyesült Államok és Brazília áll. Brazíliában a bekeverési arány, tehát az etanol bekeverése a folyékony üzemanyagba általában 20 százalék fölött van, de vannak tisztán etanollal működő autók is. A másik, a dízelprogram egy kicsit hátrébb van. De ha beindul, akkor nagyon nagy versenytárs lesz Európában. Európa a harmadik helyen kullog. Itt 10 százalék a megcélzott beke-

verési arány, és ha Európa el fogja érni ezt a szintet, akkor nagyon nagy feszültség lesz a gabonapiacon. Ez azt jelentené, hogy a gabona jelenlegi vetésterületének legalább egyharmadát kellene energiagyártásra használni. Ezt az európai élelmiszerpiac nem fogja elviselni. A dízelpiacon pedig Magyarország is már abszolút importőrré válik. Mi nem tudunk annyi napraforgót és repcét termelni, hogy a saját igényünket kielégítsük. Hosszú távon ez persze lehetséges, ha a technológiai feltételeket megteremtjük és azt követően új fajtákat honosítanak meg és növelik a hozamot.

F. S.: Csak az a 10-15 év hosszú, amíg ez kialakul. De ha ezt most látjuk, akkor erre fel tudunk készülni. Van erre mód?

U. G.: Magyarország e tekintetben jó helyzetben van. Nekünk van annyi gabonánk, mi ezt játszva könnyedséggel tudnánk teljesíteni, bár a dízelt nem. Tehát ez nagy kitörési pont a magyar mezőgazdaságnak.

G. J.: A számok nyelvén azt jelenti, hogy 16 millió tonna gabonát tudunk egy jó évben előállítani, amiből 8 millió az itthoni felhasználás. Ha reményeink szerint az állattenyésztés növekszik is, akkor sem fog egy-két millió tonnánál többet felhasználni. Tehát Magyarország jó gazdasági évben, egy fagymentes, aszálymentes gazdasági évben bőven meg tudja termelni azt, amit mi bioetanol előállításához fel akarunk használni, hiszen ez nem lehet több, mint két-három millió tonna kukorica. Ezt meg tudjuk csinálni.

V. Z.: Én azt gondolom, hogy ez agrárstratégiai kérdés. Tudnunk kell, hogy a magyar mezőgazdaság 15–20 év múlva élelmiszeripari irányultságú vagy energia-irányultságú lesz.

F. S.: A kettő együtt elképzelhetetlen? Vagy nincs értelme?

V. Z.: Ha globalizált és ipari méretekben nézzük, akkor Magyarország csak marginális szereplő lehet. Ha nem tud a piacon meghatározó, vagy legalábbis egy bizonyos térségben meghatározó árérvényesítő szerepet elérni, akkor marginális szereplője lesz a piacnak. Magyarországon jelen pillanatban még 48 százalék körüli termőföld van. Ez nem akkora méret Európában, hogy mi meghatározóak tudnánk lenni. Az viszont szükséges, hogy legyen víziónk: miként nézzen ki Magyarország 15 év múlva.

F. S.: Ez mit jelent?

V. Z.: A válaszadáshoz egy keményebb részre szükséges áttérnünk. Jelenleg a rendszerváltás utáni leghosszabb ideig tartó agrárbéke van. A miniszter úr személyes, meg szűk csapata teljesítményének következtében van egyfajta agrárbéke, viszont a szőnyeg alatt minden fortyog. Nincsenek köznapi nyelven szólva „kibeszélve” az agrárium és a vidék dolgai. De nem azért, mert a minisztérium nem akarja, vagy a politika nem akarja, hanem ez az elmúlt 18–20 év hozadéka. Milyen a birtokszerkezet, mely részen lehet versenyképes a mezőgazdaság, mi az, ami támogatásra szorul? Tudomásul kell venni, hogy az ország egy részén soha nem fogunk intenzív mezőgazdaságot művelni. Tehát mi az, ami illúzió és mi a valóság? Ezekről a kérdésekről ma Magyarországon szakmai körökben is borzasztó nehéz beszélni. Nem azért, mert erre nincsenek válaszok.

F. S.: Hanem, mert a politikai viszonyok olyanok, amilyenek.

V. Z.: Hanem mert a politikai viszonyok olyanok, hogy ezt nem teszik lehetővé. Ilyen például a GMO-kérdés is.

F. S.: Az mi?

V. Z.: Génmodulált termékek, növények. Nálunk, ha hat ember tüntet, odaláncolja magát a parlament kapuihoz, akkor a parlament módosítja a génmodulált termékekkel kapcsolatos törvényeket. Ahelyett, hogy ezt szakmai körökben (én most se pro, se kontra nem beszélek) minősítenék. Uralkodik a nem-tudás, sőt a nemzeti érdekekre történő hivatkozás, amelyek nem fedik a valóságot. Mellettünk, Romániában megépítették a vetőmagüzemet. Magyarországon génmodulált növényeket nem lehet termesztetni, ezért mit tettek? Arrébb vitték egy országgal. Ez piac, ez verseny, ez szakmai kultúra. Magyarországon erre ma felemás válaszok vannak.

F. S.: *Hadd kérdezzem meg a miniszter urat, ha már érintve van: a mai politikai viszonyok, erőviszonyok és viták közepette van-e arra bármiféle remény, hogy erről szakmailag, tisztán szakmai alapon lehessen beszélni és valamiféle konszenzusra jutni?*

G. J.: Szerintem igen. Most már igen. Amikor megkezdtem a miniszteri munkát és konszolidálni kellett a viszonyokat, amelyekre az volt a jellemző, hogy a traktorok kint voltak a főváros utcáin meg másutt, akkor nem lehetett komoly szakmai kérdésekről beszélni. Most a szakmai közvélemény nyugodt. De bonyolult ez a témakör. Nekem például sajátos a véleményem a GMO-ról. Miért Magyarország Franciaország után a második legnagyobb vetőmagtermelő ország? Most éppen az orosz exportlehetőséggel rohamosan emelkedik a kereslet, és ma már csak a magyar vetőmag zsákjára van ráírva, hogy GMO-mentes. Ez gyakorlatilag 25 százalék árelőnyt jelent nekünk ezen a területen. Tehát mindennek van színe és fonákja, egyik és másik oldala is.

F. S.: *Ez úgy tűnik, hogy meg is marad.*

G. J.: Ez így marad, hiszen csak Ausztria és mi vagyunk azok, akiknél a GMO-mentesség még biztosítva van. A probléma az, hogy ez nem lehet örökös, mert amikor Romániában, Csehországban, Szlovákiában termelik a GMO-t, én hiába mondom a pornak, a virágpornak, hogy nem léphet be Magyarországra. Tehát előbb-utóbb mi is befertőzödünk a környezetünk miatt és akkor ez már komoly veszélyeket rejthet. Jelenleg azonban érdemes fenntartani a GMO-mentességet. Óvatosságunkat indokolja, hogy nem ismerjük a pontos hatását sem az állatokra, sem az emberekre. Szakmailag nem ördögtől való a GMO, ebben teljesen egyetérttek.

F. S.: *Ismét egy alapkérdést érintenék. A nem túl távoli jövőben egekbe szökhet a világban az alapanyagok: a napraforgó, a repce, a búza, a kukorica iránti kereslet és ezeknek a termékeknek az ára is. Ez időlegesen csökkentheti az étkezési célra előállított termék mennyiségét és kiszoríthat a termőterületekből más, a táplálkozás szempontjából talán fontos mezőgazdasági terményeket. Nem beszélve arról, hogy az állatok is takarmányt fogyasztanak, tehát van összefüggés a kettő között. Vagyis a világ jövője tényleg a megfizethetetlen kenyér, főzőolaj, tej, hús?*

U. G.: Nem. Az biztos, hogy a magasabb árszint tartós lesz, de nem jelenti azt, hogy a 2007-es árak a csillagos égitárig mennek. Azt lehet mondani, hogy a 2006 előtti, viszonylag nyomott árszinttől elbúcsúzhat a világ. A termelők, a nemesítők reagálni fognak. Imént már említettük, hogy 10–15 év múlva a bioenergia-termelés át fog tevődni a cellulózalapú nyersanyagokra és akkor ismét fellélegezhet az élelmiszerpiac.

F. S.: *De azt nem kell megtermelni?*

U. G.: Azt is meg kell termelni, de inkább az erdők, bokrok, energianövények, mezőgazdasági melléktermékek formájában. Ez pedig nagyrészt ma is rendelkezésre áll. Sajnos azt meg kell mondani, hogy ott sem vagyunk nagyon versenyképesek, már-

mint Európa, mert egy dzsungelben sokkal gyorsabban nő a fa és ott nagyobb a hozadék. Tehát megint nem leszünk árvezetők, hanem majd a trópusok lesznek azok. Alkalmazkodni kell.

F. S.: Ha csak az időjárás ilyen értelemben nem alakul kedvezően erre felé.

U. G.: Isten őrizzen ettől a kedvező változástól.

V. Z.: Most pedig az a kiindulópontunk, hogy a jövő energiája a termőföldön előállított energia lesz. Én azt gondolom, hogy ez a világon még nem dőlt el. Az, hogy Brazília most már 30 éve, 25 éve mit tesz, valamint az Amerikai Egyesült Államok különböző helyzetekben mit tett, az a múlt. A mai olajárak mellett azonban már olyan kutatások finanszírozása, olyan energiaforrások felkutatása is gazdaságossá válhat, amivel három-öt évvel ezelőtt még foglalkozni sem lehetett. Ez azt is eredményezheti, hogy sokkal nagyobb területeket vonnak be a mezőgazdasági művelésbe. Egy példával: Oroszország vagy Ukrajna adottságai még nincsenek kihasználva, tehát itt jelentős változások következhetnek be. Az afrikai országoknál hasonló a helyzet. De hát ez 20–30 év.

G. J.: A magas élelmiszerár az elmúlt években nem volt jellemző. Magyarországon például 15 év alatt a legnépszerűbb hús, a sertéskaraj ára kb. 10–11 százalékkal emelkedett, tehát évente 1 százalékkal sem, ugyanakkor a termelési költségek, az input költségek a mezőgazdaságban jelentősen emelkedtek. Ez sokat mond. A magyar mezőgazdaság versenyképességét az mutatja, hogy nagyon alacsony árszinten talpon tudott maradni. Én azt gondolom, hogy az elmúlt év, az aszály és a fagy sokkhatást okozott, de hosszabb időt tekintve nem beszélhetünk az élelmiszerárak jelentős emelkedéséről.

F. S.: Témát váltva: az Unióban folyamatos vita tárgya az agrártámogatások rendszere. Jelenleg az európai költségvetés 47 százaléka megy el agrártámogatásra, miközben olvasom, az európai uniós lakosság 4,2 százaléka foglalkozik mezőgazdasággal. Márpedig mindabból, ami itt elhangzott ezzel kapcsolatban, világos, hogy ez a támogatási rendszer nem maradhat így. Önök is így gondolják? Ismert, hogy már nemcsak az angolok szorgalmazzák, hanem legújabban Nicolas Sarkozy is, miközben a támogatások egyik legnagyobb haszonélvezője Franciaország. Mi fog történni?

G. J.: Ahhoz, hogy a lakosság 4,5 százaléka el tudja látni Európát élelmiszerrel, ahhoz rendkívül sok befektetést kellett megvalósítani az agráriumban és ehhez bizony támogatásokra volt szükség. Ezt nem termelte meg az agrárium és én azt gondolom, hogy ha 4,5 százalék ilyen nagy népességet el tud látni, akkor ez hallatlanul magas szakmai kultúrát jelent.

F. S.: Magyarországon, csak úgy közbevetőleg, hány százalék ez?

G. J.: 5 százalék alatt mozog most már a mezőgazdaság területén dolgozók aránya. Tehát ebben nem vagyunk hátrább, mint az európai országok. Ezen kívül az egész országot, az egész vidéket „karban kell tartania” ennek az agráriumnak és az ott dolgozóknak. Ahhoz, hogy egy élhető országban lakjunk, ezt valakinek meg kell fizetni. A harmadik pedig: jövedelmet kell biztosítani a vidéken élőknek, mert azért nem élhet mindenki Budapesten, Szegeden és Pécsen. Ha így nézzük az agrártámogatásokat, amelyek nem is agrártámogatások, hanem a vidéki ember jövedelmének kiegészítése és főleg annak a munkának a megfizetése, amelynek eredménye, hogy egy kulturált, élelmiszerrel jól ellátott országban élhetünk, akkor ez egyáltalán nem sok.

U. G.: Szólnom kell, mert küzdünk minden demagógia ellen. Sokszor szeretjük mondani, hogy a begyűjtött 1 százaléknyi jövedelemnek a 45 százalékát kapja az agrárszektor támogatásként. Más termelő és nem termelő szektorok is kapnak támogatást, csak nem a központi uniós költségvetésből, hanem nemzeti forrásokból, egyébiránt. Azzal egyetértek, hogy a jelenlegi rendszer szerkezetét felül kell vizsgálni. Tehát nem az összeget elvenni!

F. S.: Igen. Bár nemrégiben a Magyar Narancs közölt egy összeállítást annak kapcsán, hogy Magyarországon is ezentúl nyilvános lesz, ki milyen jogcímen milyen összegű támogatást kapott. Az összeállítás szerint Dániában az uniós támogatottak közt előkelő helyen szerepel az arisztokrácia, de Franciaországban is a nagyvállalatok 15 százaléka kapja az uniós támogatások 70 százalékát. Én ezen nagyon megdöbbenem, holott ezt, ha jól sejtem nem ilyen tőkeerős szervezetek megsegítésére találták ki, ugye?

G. J.: Hát nézze, mivel földalapú a támogatási rendszer, ezért minél több hektárral rendelkezik valaki, ab ovo több támogatást kap, de az egyéb beruházási támogatásoknál ez kiegyenlítődik. Nyilván, ha valaki 100 hektáron gazdálkodik, az sokkal kevesebb támogatáshoz jut, mint aki ezer hektáron. Ezért Angliában a támogatások legnagyobb haszonélvezője a királyi család. Németországban pedig azok a kelet-németországi volt szövetkezetek, amelyeket magángazdák megvásároltak és privatizáltak, hiszen ott is 8, 10, 15 ezer hektáros gazdálkodók vannak. A pénz sohasem elég. Tehát onnan nehéz megközelíteni a kérdést. Mennyit kapnak a régiek, a 15 tagország agrár-gazdálkodói? Mi még annak kb. a 60 százalékát kapjuk. Van egy kiegyenlítődési folyamat, ami 2013-ban fog lezárulni. A versenytársaink nálunk lényegesen több támogatással dolgoznak, és még rosszabb a helyzet, ha azt mondom, hogy ennek a magyar, 60 százalékon álló támogatásnak egy részét is a magyar kormányzatnak kell kiegészítésképpen hozzátenni.

F. S.: Az Európai Uniótól hét év alatt 2634 milliárd forintot kap összességében az agrárium és a vidékfejlesztés; ebből a közvetlen támogatás 1663 milliárd, a vidékfejlesztésre pedig 971 milliárd forint jut. A magyar adófizetők pénzéből, tehát a költségvetéstől 2008-ban 148,2 milliárd forintot kap a mezőgazdaság. Csakhogy a milliárdokról valami fogalmunk legyen, a 2013-ig Magyarországra érkező uniós pénz a Földművelési és Vidékfejlesztési Minisztérium hét évnyi költségvetésének felel meg, amely az idén megközelítőleg 400 milliárd forint. A kérdés: mire elegendő ez a pénz? És egyáltalán milyen eredmény várható a közvetlen támogatástól, a pályázatokon elnyert pénzeztől?

G. J.: Hogy mire elég? Elsősorban arra a műszaki, technikai fejlesztésre, az elmaradt műszaki, technikai hátrány ledolgozására, amellyel szembesültünk. Én azt gondolom, hogy a technikai, műszaki elmaradottságunkat jelentősen csökkenthetjük ezekkel a forrásokkal. A 30 éves lemaradást persze nem lehet egyik pillanatról a másikra, hét év alatt sem behozni. És nem minden a pénz és nem minden a támogatás. A magyar gazdálkodók gondolkodásában is jelentős változtatásra van szükség. Nem lehet mindenre állami támogatást kérni. Az Európai Unióban ennek nagyon szigorú szabályai vannak. Ezeket a pénzeszközöket nem lehet luxuscélokra felhasználni. A luxust arra értem, hogy nem szabad fölösleges kapacitásokat létrehozni. A rendelkezésre álló pénzt csak úgy szabad felhasználni, hogy értelme is legyen. Egy eurócentet sem szabad feleslegesen kidobnunk az ablakon.

V. Z.: Itt a kérdésben két dolog keveredik: az agrárium ügye és vidék ügye. Ezt el kell különíteni. Most az agrárkérdésekről beszéltünk. A vidék felzárkóztatása egy másik téma. És mindez nemcsak pénzkérdés, hanem társadalmi folyamat is. Én a lemaradást sokkal súlyosabbnak látom, különösen abban a tekintetben, hogy Magyarországon 600–650 olyan település van, amely szinte a teljes ellehetetlenülés állapota felé megy. Egy jellemző számot mondanék: a másik 650-670, amely szinten marad és felzárkózó állapotban van, ott az egyetemet, főiskolát végzettek aránya a munkaképes korú lakosságon belül 20 százalék, míg ebben a leszakadóban 3,2. Ez egyben arra is utal, hogy bizonyos térségekben a forráshoz jutásnak nincsen meg a humán oldala. Hiányzik az agráriumban a szakképzettség! 12 százaléknak van közép- és felsőfokú végzettsége, a többinek pedig alacsony vagy semmilyen végzettsége nincsen. Amennyiben nem tudunk Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs, Hajdú-Bihar, Békés megyében döntő változást elérni, akkor tartós marad ez az állapot.

F. S.: Mi lenne a döntő változás, amit ezekben a térségekben el kellene érni?

V. Z.: Ezekben a területeken népességmegtartást, kultúramegtartást, munkahelyteremtést, iskoláztatást kell biztosítani.

F. S.: Tehát sok pénzt jelent ez.

V. Z.: Én nem gondolom, hogy csak pénzt.

F. S.: Nem mondom, hogy csak, de azt is.

V. Z.: Az elmúlt 18–20 évben mindig minden a pénzről szólt, miközben a gondolatok mellé kellene tenni a pénzt, mi pedig a gondolatok helyett pénzzel akarunk egy csomó mindent megoldani. Egyszerűen nem beszéljük ki, hogy ezekben a térségekben a roma lakosság aránya 9,2 százalék, amíg a nem leszakadóknál csak 2,3–2,4. Tehát egészen másfajta kultúrával, egészen másfajta koncepcióval, egészen másfajta társadalomépítéssel kell a vidék irányában elindulni ezekben a kérdésekben és nem a pénzből. A pénz mit hoz be? A pénz behozza a versenyt, versenyt a forrásért, az irigységet. Állítom: a le nem folytatott társadalmi, értelmiségi viták nélkül minden mozdulatlan marad. A mezőgazdaságról tágabb értelemben kell beszélni. S amire ritkán gondolunk: az erdő több mint fa. Az emberek életminőségét javítja, sétálni tudnak. A mezőgazdaság ösztönzi a logisztikai rendszereket a csomagolóipartól a gépiparon, a műtrágyaiparon át a vegyiparig. Iparágak sokaságát ösztönzi. Ha ezt egy normális, szabályozott rendszerbe tennék és az agráriumnak az érdekérvényesítő képessége más lenne, akkor valószínűleg az árszerkezet és a támogatási szerkezet is változna.

F. S.: Számomra az eddigi eszmecsere tanulsága: nagyon-nagyon fontos lenne értelmes beszélgetést folytatni arról, milyen lesz az európai és a magyar mezőgazdaság jövője. A távlatok előtt a jelenről. A magyar agrárium által előállított nemzeti össztermék ma 30 százalékkal kevesebb, mint volt 1989-ben? Mi az oka ennek?

U. G.: Ez a szám nagyjából igaz lehet. Akkor korlátlan piacunk volt. Az egész KGST térség tulajdonképpen élelmiszerhiányos volt, viszonylag jó áron el tudtuk adni a termékeinket, olyan ágazati szerkezetünk volt, ami több jövedelmet termelt. Állattenyésztésünk legalább 30–40 százalékkal több nyers és feldolgozott árut bocsátott ki. Nem volt annyi zöldségünk, borunk, amit ne tudtunk volna eladni a KGST-ben. Ez jelentős mértékben növelte az akkori hozzáadott értéket. Nekünk értékesítési gondunk a csatlakozás után lett.

F. S.: Ezt értem. És mi történt azóta? Javult az élelmiszer-külkereskedelmi egyenleg? Ugyanis egy ideig meglehetősen romló állapotot mutatott és mintha most, 2007-ben egyszer csak változott volna a helyzet.

G. J.: 2006-ban már éreztük a változás szelét, 2007-ben pedig 3 milliárd euró fölötti exportot bonyolítottunk le. Az idei és az elmúlt év teljesen elképesztő számunkra is, hiszen a növekedés számai: 4,5 milliárd eurós exporttal szemben 3 milliárd az import. Igaz, hogy ebben benne van a jelentős gabonafeleslegek értékesítése is. Nagyon kevés európai ország mondhatja el azt magáról, hogy másfél milliárdos export-többlettel rendelkezik. Az új tagországok közül Lengyelországnak van egy kis plusza, a többiek mind negatív mérleggel zártak az elmúlt években. Tehát ez azt mutatja, hogy a termékeinket el tudjuk adni és ezen termékek 80 százaléka igen igényes piacra, az Európai Unióba megy. Még a gabonából is Olaszország, Németország a legfőbb vevők. Tehát egy nagyon igényes piacon, viszonylag jó áron tudjuk értékesíteni a termékeinket. Igaz, hogy kevesebbet, mint amikor dömping-lehetőségeink voltak keleten.

V. Z.: Nem vitatom ezt a számot, de miniszter úr is részben utalt rá, hogy ez az exportált gabonamennyiség az idei mérlegből természetesen hiányozni fog, de úgy kell számolni, hogy a mezőgazdaság a rendszerváltás óta először magas áron, jó minőséggel élni tudott egy stratégiai helyzettel.

U. G.: Egész este csak a mezőgazdaságról beszélünk. Pedig nincs mezőgazdasági kibontakozás korszerűbb élelmiszeripar nélkül, és exportunknak is ez az egyik feltétele. És az imént emlegetett összegek elegendőek lesznek arra, hogy a jelenlegi agrár-foglalkoztatást megőrizzük és sok mindent konszolidáljunk, de nem lesz elegendő az élelmiszeripar korszerűsítésére. Ott még plusz tőkére lesz szükség.

F. S.: És azt honnan?

U. G.: Itthonról, privát tőkéből és azt gondolom, hogy a külföldi tőke is még nagyobb mértékben meg fog jelenni. Megjegyzem: ehhez nyilvánvalóan jobb légkör kell.

F. S.: Most egyébként hol van külföldi tőke az élelmiszeriparban?

U. G.: Mintegy 50 százaléka külföldi ma is. Volt több is. Egy részük elment.

F. S.: Miért?

U. G.: Gondolom azért, mert nem találta meg a számítását; továbbá elkezdett nagy régiókban gondolkodni, ezért áttette a központját például Lengyelországba vagy Romániába.

F. S.: Semmi önkritika? Mi nem tehetünk róla?

U. G.: De tehetünk róla! Azt hiszem az együttműködés, amiről az imént már beszéltünk, a termékpályán az együttműködés botránnyosan rossz.

G. J.: És ennek van még egy szegmense. A magyar tőkések, magyar vállalkozók közül egyre többen választják a mezőgazdaságot befektetések céljává. Ilyen például a borászat. A más ágazatokban szerzett tőkét befektetik a borágazatba. Villány példáját említeném, ahol legalább öt-hat jelentős pincészet létesült az elmúlt időben és mindenki partvonalon kívülről érkezett. Tehát nem borász, nem szőlész, nem agrár-termelő. De ugyanez látszik a tejipar egyes területein, a húsfeldolgozó-iparban is. Tehát a máshol megkeresett pénzt úgy látszik, valamilyen megfontolásból az élelmiszeriparba fektetik, mert ott látnak esélyt a megtérülésre, a profitra.

V. Z.: Szóval az egyértelműen látszik, és Udovecz Gábor ezt részben érintette, hogy abban az esetben, ha Magyarországon nem tudunk globalizált élelmiszeripart

kialakítani, vagy inkább regionális multinacionális nagyvállalatokat létrehozni, akkor behozhatatlan hátrányba kerülünk.

F. S.: Globális, tehát az egész világgal kereskedő?

V. Z.: Az egész világgal, vagy egy térséggel kereskedő nagyvállalatokat! Ehhez olyan állami segítség kell, amelyet a jelenlegi magyar társadalom és politikai viszonyok nem viselnek el. Egy ilyen ügy kapcsán azonnal azt nézik, hogy valaki gazdagodik, nem pedig úgy tekintik, hogy a társadalom számára hasznos szegmens egy térségben pozicionálódik.

F. S.: Mondjon egy példát, mert szerintem emögött egy konkrét példa van.

V. Z.: Egy nagyon egyszerű példát mondok: a húsipar. A sertéságazatban egy kézben van a Pick, a Délhús.

F. S.: Csányi Sándor birodalma.

V. Z.: Csányi Sándor birodalma, ami abszolút pozitív történet az agrárgazdaság számára. Ennek kell felvenni majd a versenyt a *Smithfielddel*. Smithfield két milliárd dollárt kíván befektetni Romániában telepekbe, feldolgozóba, takarmánykeverőbe, egyebekbe. A Smithfield onnan pedig terjeszkedni fog. Ezek az ügyek nem érzelmi kérdések, hanem folyamatok, amelyek közvetlenül érintik a falun élő, földművelést, állattenyésztést folytató embereket.

F. S.: De kinek van ezzel dolga? Kinek kell ezt megérteni?

V. Z.: Ez ma a „nagypolitika” kérdése. Ha ma kapna mondjuk Csányi Sándor egy jelentősebb támogatást az FVM-től, gondolom a miniszter úr néhány műsorban magyarázkodhatna, hogy ezt miért tették.

F. S.: Hogy miért támogatnak egy milliárdost?

V. Z.: Hogy miért támogatnak egy milliárdost. És nem arról szólna a kérdés, hogy adott esetben egy kis településen, amelyik a leszakadó települések közé sorolandó, ott fenntartható egy ezres sertéstelep, vagy egy 500-as, esetleg 300-as tehenészeti telep.

F. S.: Szóval nagyjából így néz ez ki miniszter úr?

G. J.: Igen. Nehéz kérdések ezek, mert a szomszédos országokban sokkal liberálisabb a szabályozás. Például szóba került a Smithfield agrárbirodalmának építése. Romániában földet vehet, telepet építhet, óriási feldolgozót létesíthet, és a tevékenysége semmilyen korlátba nem ütközik. Az más kérdés, hogy ilyen nagyságrendű cég Romániában vezető szerepet kaphat és majd a helyi vállalkozásoknak, húsipari feldolgozóknak vele kell állni a versenyt. És mi van nálunk? Magyarországon több száz vágóhíd van, miközben Dániában öt, noha ott tízszer annyi sertést állítanak elő, mint Magyarországon.

U. G.: Hadd árnyaljam ezt a dolgot. Valóban, a standard termékek esetében egy nagy magyar multi vagy több magyar multi kell. Más kérdés, hogy vannak különlegességek, ahol helyi termelés is lehet, csak nem az a húzóerő.

V. Z.: És ez a helyi élelmiszer-előállítás a falunak a képéhez tartozik, vagy egy kistérség turizmusának a része, nem pedig az iparszerű termelésé.

G. J.: Az elmúlt másfél évben elindítottunk néhány szakmai vitát. Ilyen a földről szóló vita, amely néhány rész kérdésben már egyezséget hozott. Remélem, hogy számos más kérdésben is előbbre tudunk menni. Ilyen, ahogy említettem, a termelő tulajdonlás megszervezése. Ebben egyetértett az ellenzék is. Van néhány olyan terület, ahol szakmailag meg lehet találni azt a minimumot, amiben egyetértünk, és

előbbre lehet menni. Baj akkor van, amikor a nagy politikai kérdéseket belekeverik, vagy a kis agrárkérdést nagy politikai kérdéssé teszik. A nagy dolgokat pedig nem kell lejáratni kis dolgokkal. Ha efelé elcsúszunk, akkor nincsen haladás, nincsen jövő. A máért már tudunk cselekedni. De ismerve, hogy mi a világtrend, tudnunk kell tervezni a jövőt.

(Forrás: <http://www.atv.hu/friderikusz/?q=node/1300>)

A SZERKESZTETT VÁLTOZATOT RITTER TIBOR KÉSZÍTETTE